

TÜRKTOB
TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

MİLLİ TOHUMCULUK RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

2025

BİTKİ İSLANÇILARI ALT BİRLİĞİ

FİDAN ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

FİDE ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

SUS BİTKİLERİ ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

TOHUM DAĞITICILARI ALT BİRLİĞİ

TOHUM SANAYİCİLERİ VE ÜRETİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

TOHUM YETİSTİRİCİLERİ ALT BİRLİĞİ

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	2
2. TOHUMCULUĞUN TARİHÇESİ VE ÖNEMLİ GELİŞMELER.....	4
2.1. Dünya.....	4
2.2. Türkiye.....	5
3. TOHUMCULUK SEKTÖRÜNDE MEVCUT DURUM.....	6
3.1. Tohumculuk Sektöründe Üretim Miktarları.	6
3.2. Tohumculuk Sektörünün Dış Piyasalardaki Durumu.	8
3.3. Çeşit Sayıları.	11
3.4. Şirketlerin Sermaye Yapıları ve Pazar Payları.....	12
3.5. AR-GE Durumu	13
3.6. Yapısal ve Kurumsal Organizasyon.....	13
3.6.1. Örgütlenme	13
3.6.2. Alt Birlikler	14
3.6.3. Türkiye Tohumcular Birliği	14
4. YAPILMASI GEREKENLER.....	14
4.1. Kamudan beklenenler.....	14
4.1.1. Mevzuat Konusunda Yapılması Gerekenler.....	14
4.1.2. İhtiyaç ve Destekleme Talepleri	15
4.1.3. Problemler ve Çözümler	16
4.2. Özel Sektörün Yapması Gerekenler	17
4.2.1. Yönetişim.....	17
4.2.2. AR-GE ve Yenilikçilik	17
4.2.3. Rekabetçilik	17
4.2.4. Kayıt Dışılık ile Mücadele	17
5. HEDEFLER.....	18
6. YENİ YAKLAŞIMLAR.....	18

1. GİRİŞ

Hızla artmakta olan dünya nüfusunun gelecekte yaşayacağı en önemli problemlerden biri yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşamamak olacaktır.

Dünya nüfusunun 2050 yılında 9 milyar olacağı ve bu nüfusu besleyebilmek için gıda üretiminin %70-100 arasında artması gerektiği tahmin edilmektedir. Sağlıklı gıda üretiminin de nüfus artışına paralel olarak arttırılması, gıdanın adil paylaşımı ve israfın önlenmesi konusunda gerekli tedbirlerin şimdiden hızla alınması gerekmektedir.

Türkiye petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarına sahip değildir ve yeterli seviyede ileri teknoloji de geliştirememiştir. Bu nedenle kalkınmada sanayi ile birlikte öncelikli seçenek toprak, su, biyolojik çeşitliliği oluşturan ögeler gibi doğal kaynakların ve iklimsel üstünlüklerin en verimli ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesi olmalıdır.

Ancak ne yazık ki; bugüne kadar ülke potansiyeli ve ihtiyaçlarına göre milli tarım politikası oluşturulamamıştır.

Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde detaylı incelenmeden, sonuçları doğru tahmin edilemeden ve çoğu zaman aceleyle alınan kararlarla tarıma müdahale edilmiş, ancak alınan önlemlerin sonuçları genellikle olumsuz olmuştur.

Bu nedenle tarımda gelişme olsa bile potansiyel dikkate alındığında bu ilerleme yeterli olmaktan uzaktır. En kısa zamanda bu problemlerin ortadan kaldırılması ve potansiyelin tam olarak değerlendirilebilmesi için politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına ihtiyaç vardır.

2019 yılının son günlerinde başlayan ve ne zaman sona ereceği henüz bilinmeyen Covid-19 küresel salgını sırasında ülkede en çok gündeme gelen konular sırasıyla; insan sağlığı, gıdaya erişim ve ekonomik hayat olmuştur.

Salgın başladığında bazı ülkeler buğday, mısır, pirinç, ayçiçeği gibi stratejik ürünlerin ihracatını durdurmuştur. Salgın uzun sürerse sonraki yıllarda bu uygulamalar devam edebilir ve ülkeler paraları olsa dahi ithalat yapamayabilir.

Bu da göstermektedir ki; tarım her zaman olduğu gibi bundan sonra da ülkeler için stratejik sektör olmaya devam edecek ve önemini daha da artıracaktır. Tüm dünya şimdiden geleceğe dönük kendi kendine yetebilme planlamalarını tekrar gözden geçirmeye başlamıştır. Sonuç olarak bu salgın birçok alanda olduğu gibi tarımda da yeni yaklaşımların gündeme gelmesine sebep olacaktır.

Umulur ki; bu süreçte tarımın insanların en hayati ihtiyacı olan beslenme gereksinimini karşıladığı, tarımsal nüfusun çok olması nedeniyle siyasi ve sosyal yönlerden önem kazandığı, iktisadi bir sektör olarak değerinin giderek artacağı, stratejik konumunun da buna paralel olarak yükseleceği ve milli güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gerektiği artık iyice anlaşılabacaktır.

Ülkeler sadece tarımda değil her alanda ürettiği bilgi, teknoloji ve yenilikler ölçüsünde söz sahibidir. Tarımda da etkin ve yetkin olabilmek için bilgi ve teknoloji üretme ve kullanma mecburiyeti vardır. İstenen düzeyde bilgi ve teknoloji üretebilmek için ise araştırma-geliştirme (AR-GE) çalışmalarına gerekli yatırımlar yapılmalıdır.

Tarımın olmazsa olmaz girdisi tohumluktur. Türk tohumculuk sektörü, üretim kapasitesi, AR-GE çalışmaları, teknik altyapısı, zengin biyoçeşitliliği, ekolojik imkânları ve coğrafi konumundan kaynaklanan avantajları, tarım ve tohumculukla ilgili uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve uluslararası tohum kalite standartları ve kurallarına uyumlu yasal altyapısı ile yurt içi ve yurt dışı piyasalarda önemli bir üstünlüğe sahip konumdadır.

Dünyada bitki ıslahı, tohum bilimi ve teknolojilerindeki gelişmeler ve uluslararası kuralların ve standartların yönlendirdiği tohumculuk sektöründeki ilerlemeler ülkemizi de etkilemiştir. Türkiye bugün tüm gelişmiş ülkeler gibi uluslararası normlar, teknik ve ticari kurallara göre hareket etmektedir ve potansiyelini harekete geçirmek, avantajlarını en iyi şekilde değerlendirmek ve küresel tohum endüstrisinde daha çok söz sahibi olmak için bunu sürdürmek durumundadır.

Tohumculukta “gelişmiş” olarak değerlendirilen ülkelerin sektörel tarihi incelendiğinde görülür ki; özellikle üretim ve ticaret konularında oluşturdukları sistem ve kurallar Türkiye’den ortalama yarım asır önce devreye girmiştir.

Yine gelişmiş ülkelerde tohumculukta çok önemli olan bitki ıslahı ve çeşit geliştirme konularını da içine alan AR-GE faaliyetleri, aktarılan kamu kaynaklarının da etkisiyle ülkemizden çok önce başlamıştır.

Ülkemizde ise gayrisafi millî hasıladan AR-GE’ye aktarılan pay %1’e yeni ulaşmıştır. Bu oran G. Kore’de %4.36, Japonya’da %3.35, ABD’de %2.79, OECD ülkelerinde ortalama %2.4 ve AB ülkelerinde ortalama %1.98 dir. Görüleceği gibi ülkemiz bu alana gerekli yatırımı henüz yapabilmiş değildir.

Rakip ülkelere göre genç sayılabilecek Türk tohumculuk sektörü 35-40 yıllık kısa geçmişinde biriktirebildiği bilgi ve sermayesiyle hem ülke hem de firma bazında uluslararası şirketlerle rekabet etmek için elinden geleni yapmaktadır.

Yerli tohum şirketlerimiz de yeterli sayı ve performansta çeşide sahip olmadığımız hibrit sebze, pamuk, ayçiçeği, mısır gibi ürün gruplarında kendi ıslah ettikleri çeşitlerle hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda rekabet eder düzeye gelmeye çalışmaktadır.

Ülkemiz tohumculuk sektörü bir bütün olarak yerli ve yabancı firmaların iş birlikleri neticesinde teknoloji transferi, sermaye birikimi, insan kaynaklarının oluşumu açısından son derece önemli bir yol kat etmiştir. Ancak ülkemiz başta AR-GE olmak üzere çeşit transferi, yerli çeşitlerin geliştirilmesi, teknoloji üretimi ve kullanımı ile üretim ve ihracat bakımından kendisini daha da geliştirmek mecburiyetindedir.

Türkiye; pek çok türün gen merkezi olması nedeniyle oldukça zengin bir biyoçeşitlilik ve genetik altyapıya sahiptir. Doğal ve kültürel varlıklar açısından eşsiz bir coğrafya ve zenginliğe sahip olan Türkiye’de 12.000 civarında bitki türü bulunmakta olup bunun yaklaşık %32’si endemiktir. Ülkemizin sahip olduğu bu genetik materyaller T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı gen bankalarının korunmaktadır. Ancak bunların özel sektör tarafından ıslah çalışmalarında kullanımı sınırlıdır.

Tohumculuk sektörünün en önemli ihtiyacı, yeterli araştırma-geliştirme çalışmalarının yapılabilmesi ve üretilen bilgi ve teknolojinin üretici tarafından kullanılabilmesidir.

Özellikle Covid-19 salgını sürecinde dünyada gelişen bir kavram olan **"gıda milliyetçiliği"** gibi ülkemizin de **"tohum milliyetçiliği ya-da milli tohumculuk"** kavramı geliştirmesi ve buna uygun politikaların uygulanması kaçınılmazdır.

Kullanılan "milli tohumculuk" tabiri asla bir ayrımcılık olmayıp bu alandaki ulusal bir amacın ve vizyonun ifadesi olarak algılanmalıdır. Ancak bu vizyonun içinde yerli çeşitlerimiz ve bunların ıslahçılarıyla yerli tohumluk teknolojilerini üreten ve kullanan yerli sermayeli firmalarımızın pozitif bir ayrımcılığa tabi tutulması gerekliliği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Yani yerli sermayeli firmaların geliştireceği dünya pazarında rekabet gücüne sahip çeşitler ve teknolojilerin desteklenmesi yönünde bir iradeye ihtiyaç vardır.

Bu irade Türkiye Tohumcular Birliğinin de vizyonu olan "Gıda Güvenilirliğini Ön Planda Tutan, Sürdürülebilir ve Uluslararası Düzeyde Rekabetçi Bir Tohumculuk Sektörü"ne ulaşabilmek açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmada Türk tohumculuğunun mevcut durumu ortaya konmuş ve özellikle dünyada yeniden daha güçlü bir şekilde ortaya çıkan kendine yetebilme olgusu çerçevesinde istenen seviyeye getirilebilmesi için yapılması gerekenler ana hatları ile özetlenmeye çalışılmıştır.

2. TOHUMCULUĞUN TARİHÇESİ VE ÖNEMLİ GELİŞMELER

2.1. Dünya

Yüz yıllardır mahsulden ayrılan ürün tohum olarak kullanılmaktayken, XIX. yüzyıldan itibaren ABD ve bazı AB ülkelerinde tohum bilimi ve tohumda kalite standartlarına yönelik çalışmalar sonucunda nitelikli tohum üretimine ve kullanımına başlanılmış ve tohum ticari bir değer kazanmıştır.

Tohumluk ticaretinin yaygınlaşması ile birlikte verimlilik ve kalite arayışları önem kazanmaya başlamıştır. Buna paralel olarak tohumculuk sektörünün ve tohumluk ticaretinin denetim altında tutulmasına olan ihtiyaç en başında itibaren kendisini hissettirmiş ve XIX. yüzyılın sonuna doğru ilk ulusal tohum kalite laboratuvarları kurulmuş ve beraberinde tohumluk standartları belirlenmiştir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra gelişmiş ülkelerde özel tohumculuk kuruluşları yaygınlaşmış ve kamu tohumluk üretim ve dağıtım sistemlerinden zaman içerisinde çekilerek yerini özel sektöre bırakmıştır. 1970'lerden sonra özel tohumculuk kuruluşları gelişmelerine paralel olarak AR-GE konusuna da önemli kaynaklar ayırarak yatırımlar yapmaya başlamıştır.

1970'li yıllara kadar dünya ticaretinde tarımsal üretimin bir girdisi olarak tohumluk ticaretinin payı oldukça düşük seviyede seyretmiştir. 1970'lerden sonra dünya tohumculuğu pek çok bakımdan değişim göstermiştir. Gelişmiş batı ülkelerindeki tohumculuk firmaları; araştırma, üretim ve pazarlama faaliyetlerini diğer ülkelere doğru genişletmişler ve özellikle 1980'lerden sonra başlayan küreselleşme sonucu birçok ülke tohumculuk sektörünü geliştirme ve güçlendirme yönünde politikalar üreterek uygulamaya başlamıştır. Sonuç olarak XXI. yüzyılın ilk yıllarında tüm dünyada kaliteli tohumluk üretimi, kullanımı, pazarlaması ve ticaretinde önemli gelişmeler olmuştur. Zaman içinde ülkelerin çoğu tohumculuk sektörünü stratejik ve milli bir konu olarak değerlendirmiş ve planlamalarını buna dönük olarak yapmaya başlamıştır.

Zamanla başta fikri ve sınai mülkiyet hakları kapsamında bitki ıslahçı hakları ve uluslararası tohumluk üretim ve sertifikasyon sistemlerini düzenleyen/uygulayan bir dizi yeni kurum ve organizasyon ortaya çıkarak uluslararası tohumluk ticaretini hızlandırmıştır.

Günümüzde tohumculuk sektörü günden güne artan dünya nüfusunun gıda güvenliğinin ve güvencesinin sağlanması açısından tartışılmaz ve vazgeçilmez bir konu haline gelmiştir.

1970'li yılların sonunda yaklaşık 1 milyar ABD doları civarında olan uluslararası tohumluk ticareti, 1980'li yılların ortasından itibaren hızla artmaya başlamıştır. 2012 yılı itibarıyla uluslararası toplam tohumluk ticareti yaklaşık 10,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu artış trendi günümüzde halen aynı hızda devam etmekte olup, uluslararası tohumluk ticaretinin en önemli iki ayağı AB ülkeleri ve ABD'dir.

Bugün itibarıyla dünya toplam tohumluk üretim değeri yaklaşık 70 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu değerlendirmede ilk sıralarda ABD (12 milyar \$), Çin (10 milyar \$), Fransa (2,8 milyar \$), Brezilya (2,1 milyar \$) ve Kanada (2 milyar \$) yer almaktadır. Ülkemiz ise 0,75 milyar \$ ile bu sıralamada 10. sırada yer almaktadır.

2.2. Türkiye

Türkiye coğrafi konumu ve iklim çeşitliliği açısından tarıma ve özellikle tohumluk üretimine çok uygun alanlara sahiptir. Yıllar içerisinde bu avantajını kullanarak hem tarımsal üretimin hem de tohumculuğun geliştirilmesi için gayret gösterilmiştir.

Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren 1960'lı yıllara kadar daha ziyade geleneksel tedarik dediğimiz sistem ağırlıklı olmuştur. Bu dönemde devlet, tohumculuğun geliştirilebilmesi için birtakım adımlar atmaya başlamıştır.

1925 yılında farklı ekolojik bölgelerde, çeşit geliştirmek amacıyla, tohum ıslah istasyonları kurulmuştur. 1926 yılında ilk defa anaçlık pancar tohumluğu ithal edilmiştir. 1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri tohumluk üretimi ile görevlendirilmiştir. 1961 yılında ise ilk özel tohumculuk şirketi kurulmuştur.

1963 yılında 308 Sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun'un çıkmasıyla üretim ve tedarik sisteminde kamu ağırlıklı bir sisteme geçilmiş ve 1980 yılına kadar devam etmiştir.

1980'li yıllardan itibaren Devlet tohumculuk politikalarında köklü değişikliklere yönelmiştir. Özel şirketlerin kendi tohumluklarının fiyatlarını belirlemesine izin verilmiştir. 1984'te özel şirketlerin tohumluk ithalatını ve ihracatını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

Bu yıllardan itibaren tohumluk üretim ve tedarik sisteminde özel sektörün ağırlığı artmaya başlamıştır. 1998 yılında Dünya Tohumculuk Federasyonu (ISF) üyeliği gerçekleşmiştir. 2004 yılında 5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun'un, 2006 yılında ise 5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu'nun çıkarılması ile birlikte sektörün önü açılmış ve tohumluk üretimi ve ticaretinde çok önemli gelişmeler sağlanmıştır. 2007 yılında da fikri ve sınai mülkiyet hakları kapsamında yeni bitki çeşitlerinin korunması ve bitki ıslahçı hakları ile ilgili olarak Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği (UPOV) Sözleşmesi onaylanmıştır.

Tohumculuk Kanunu ile birlikte 7 alt birlik ve bunların oluşturduğu bir üst birlik olarak “Türkiye Tohumcular Birliği” kurulmuştur. 2025 yılı ocak ayı itibarıyla alt birliklerin üye sayısı 82.937 ye ulaşmıştır. Bu kanunla birlikte tohum, fide, fidan ve süs bitkileri sektörleri "tohumculuk sektörü" olarak tanımlanmıştır.

Bu gelişmelere paralel olarak tescil ettirilen ve üretim izni alınan çeşit sayısı artmış ve Ocak 2025 itibarıyla tarla bitkilerinde 3.839, sebzelerde 4.121, meyve ve asmada 1.677 çeşit olmak üzere toplam 9.637 tescilli çeşit sayısına ulaşılmıştır. Yine Ocak 2025 tarihi itibarıyla tarla bitkilerinde 669, sebzelerde 761, meyve ve asmada 16 olmak üzere toplam 1.446 üretim izinli çeşit vardır.

Çeşit sayısındaki artışa paralel olarak tohumluk üretim miktarları da artmıştır. 2024 yılı itibarıyla 1.303.038 ton sertifikalı tohumluk, 101.575 bin adet meyve fidanı, 5.442 bin adet asma fidanı, 78.609 bin adet çilek fidesi, 6 milyar adet sebze fidesi ve 2.033 milyon adet süs bitkisi üretilmiştir.

Üretim miktarlarındaki bu olumlu gelişmeler ticarete de yansımış ve 2024 yılında 626 milyon dolarlık bir dış ticaret hacmi oluşmuştur. İthalat ile ihracat arasındaki denge hızla ihracat lehine gelişmeye başlamış ve 2018 yılında sektör ilk defa ithalattan daha fazla ihracat yapmış ve bu oran %108 olmuştur. 2024 yılında ise ihracatın ithalatı karşılama oranı %117 olmuştur.

Bütün bu gelişmeler neticesinde tohumculuk sektöründe uluslararası pazarda rekabet gücü her geçen gün artarak ihracatın ithalatı karşılama oranı giderek artmış ve fidan ve süs bitkileri dahil edildiğinde 2024 yılında %134 olmuştur.

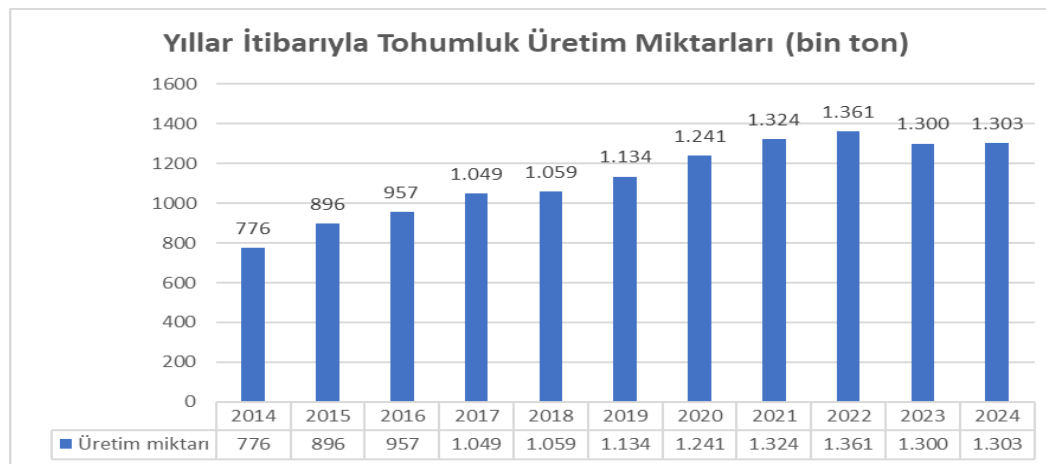
3. TOHUMCULUK SEKTÖRÜNDE MEVCUT DURUM

3.1. Tohumculuk Sektöründe Üretim Miktarları

Grafik 1 de görüleceği üzere 2014 yılında sertifikalı tohum üretimi 775.909 ton iken düzenli bir artışla 2024 yılında 1.303.038 ton olmuştur.

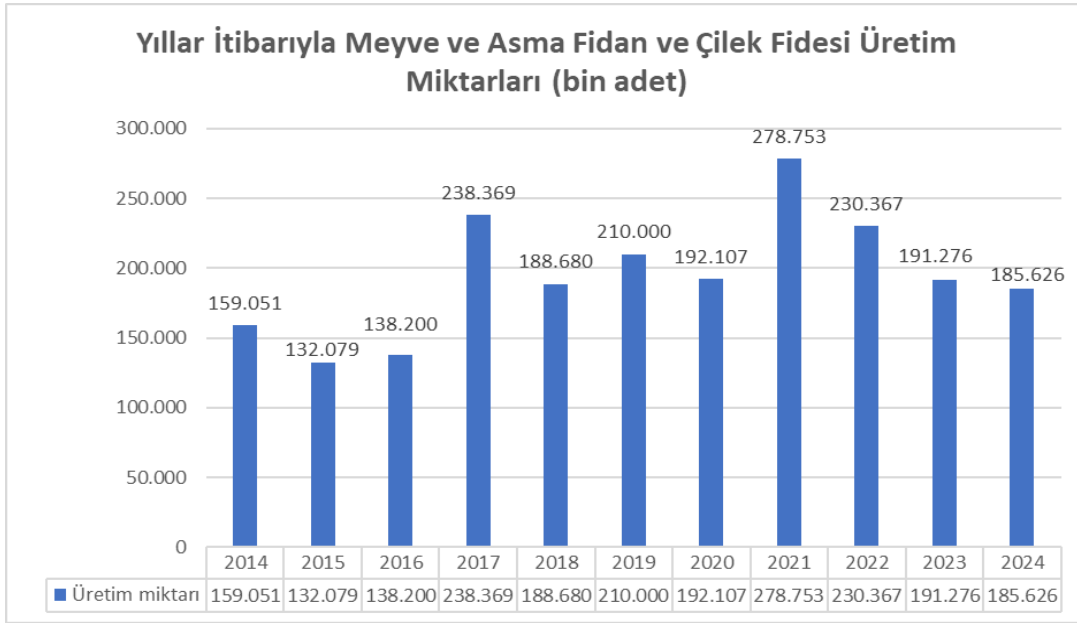
Fidan üretiminde de 2021 yılına kadar yıllar içerisinde sürekli ve önemli bir artış söz konusudur. Ancak Fidan üretiminde 2021 yılı sonrası düşüş başlamıştır (Grafik 2).

Grafik 1. Yıllar İtibarıyla Tohumluk Üretim Miktarları (bin ton)

Kaynak: BÜGEM

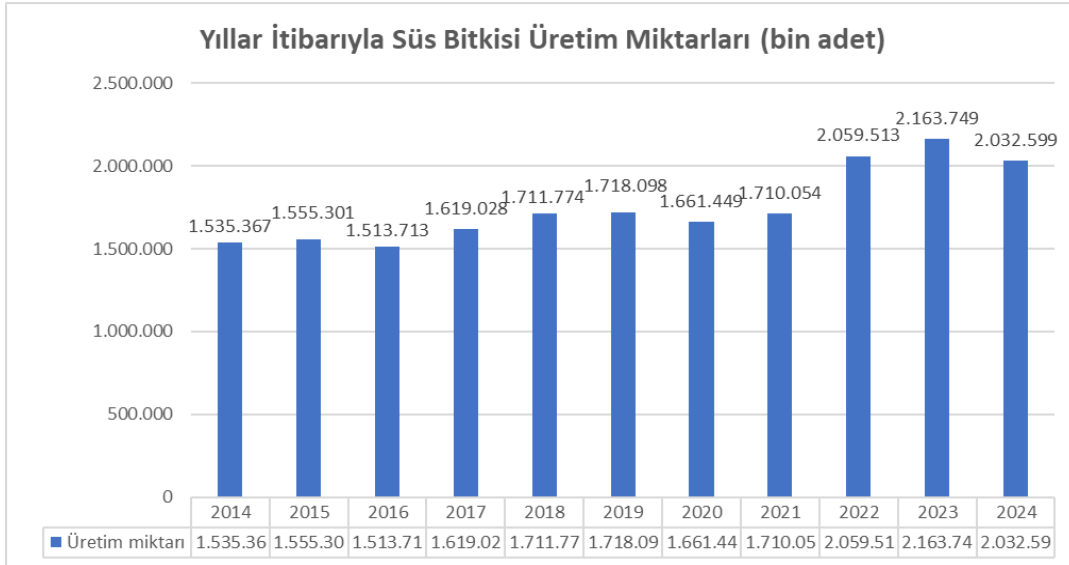
Grafik 2. Yıllar İtibarıyla Meyve ve Asma Fidan ve Çilek Fidesi Üretim Miktarları (bin adet)

Kaynak: BÜGEM

Süs bitkileri üretimi de yıllar içerisinde önemli artış göstermiş ve 2024 yılında 2 milyar 32 milyon adet üretim gerçekleşmiştir (Grafik 3).

Grafik 3. Yıllar İtibarıyla Süs Bitkisi Üretim Miktarları (bin adet)

Kaynak: BÜGEM

2024 yılında sektör tahminine göre 6 milyar adet de fide üretimi gerçekleştirilmiştir.

Sertifikalı tohum üretiminde kamu ve özel sektörün payları incelendiğinde yıllar içinde özel sektörün payının giderek arttığı ve 2024 yılı itibarıyla %89' a ulaştığı görülmektedir (Grafik 4).

Grafik 4. 2024 Yılı Kamu ve Özel Sektör Tohum Üretim Miktarları (%)

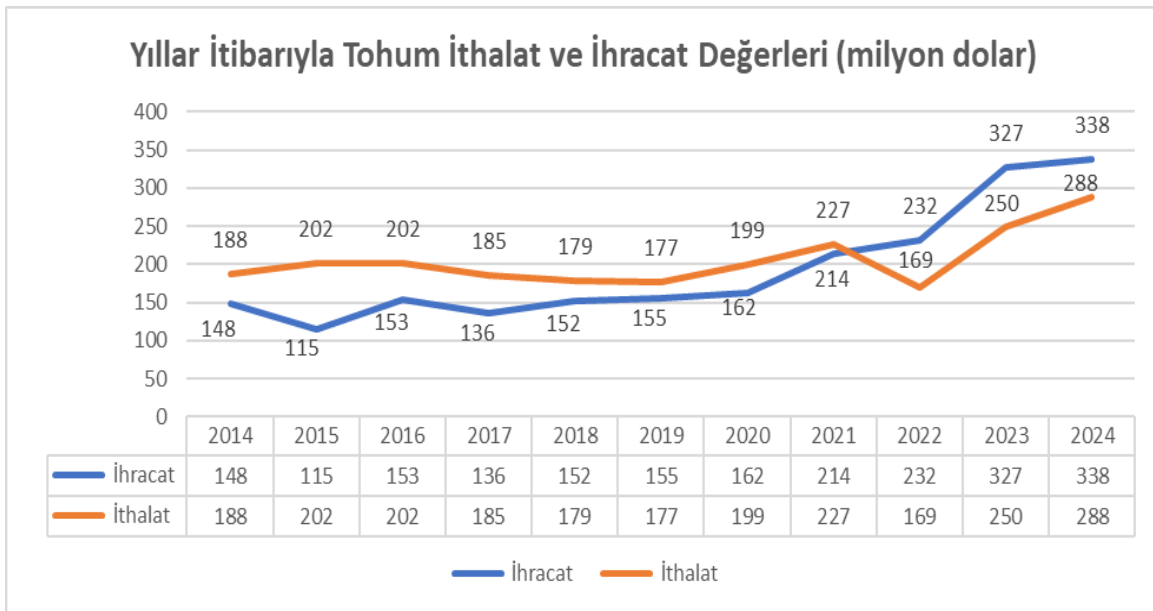

Kaynak: BÜGEM

3.2. Tohumculuk Sektörünün Dış Piyasalardaki Durumu

Grafik 5'te görüleceği gibi tohum dış ticaretinde ithalatla ihracat arasındaki fark ihracat lehine sürekli bir gelişme göstermektedir. 2024 yılı itibarıyla toplam 626 milyon dolarlık dış ticaret hacmi oluşmuş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %117 olmuştur.

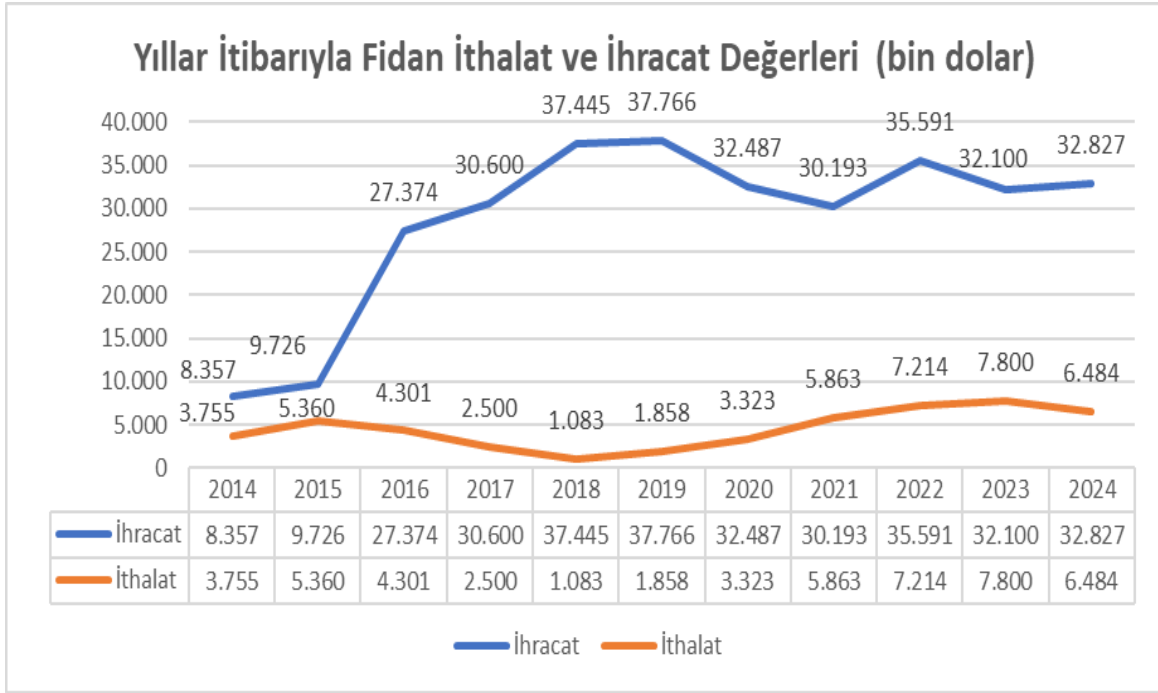
Grafik 5. Yıllar İtibarıyla Tohum İthalat ve İhracat Değerleri (milyon dolar)

Kaynak: BÜGEM

Fidancılık sektörünün dış ticaret durumuna bakıldığında 2014 yılından itibaren ihracatta ciddi bir artış görülmüştür. 2024 yılında ihracat yaklaşık olarak 33 milyon dolara ulaşmış ihracatın ithalatı karşılama oranı %550 olmuştur (Grafik 6).

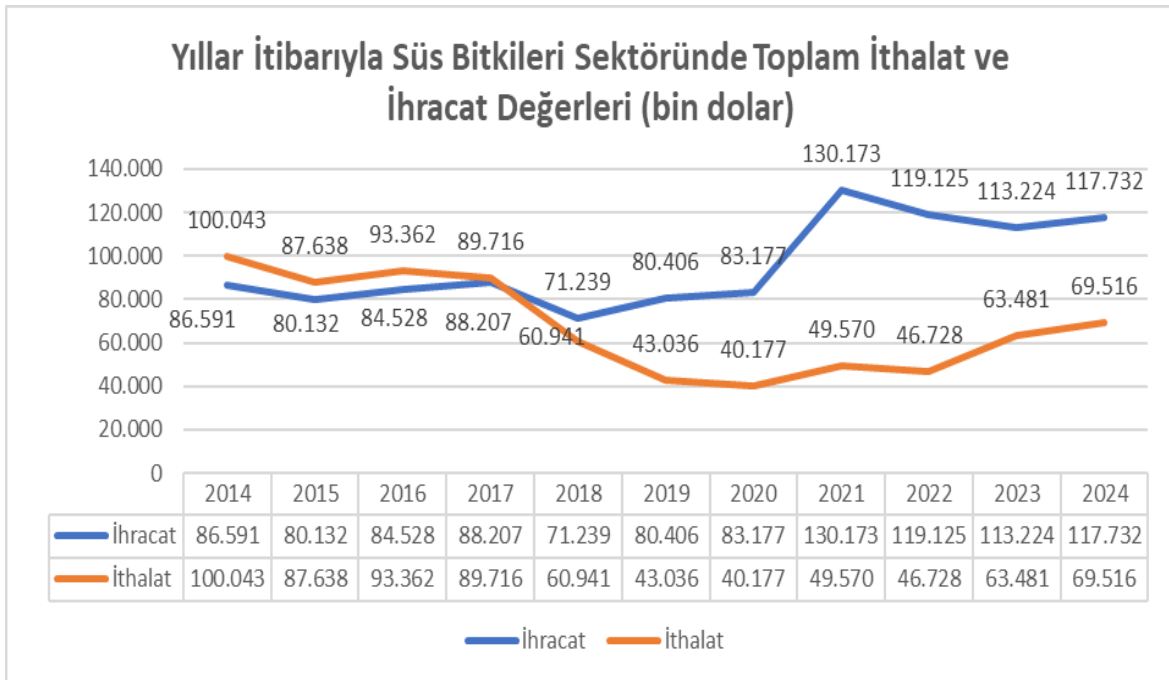
Grafik 6. Yıllar İtibarıyla Fidan İthalat ve İhracat Değerleri (bin dolar)

Kaynak: BÜGEM

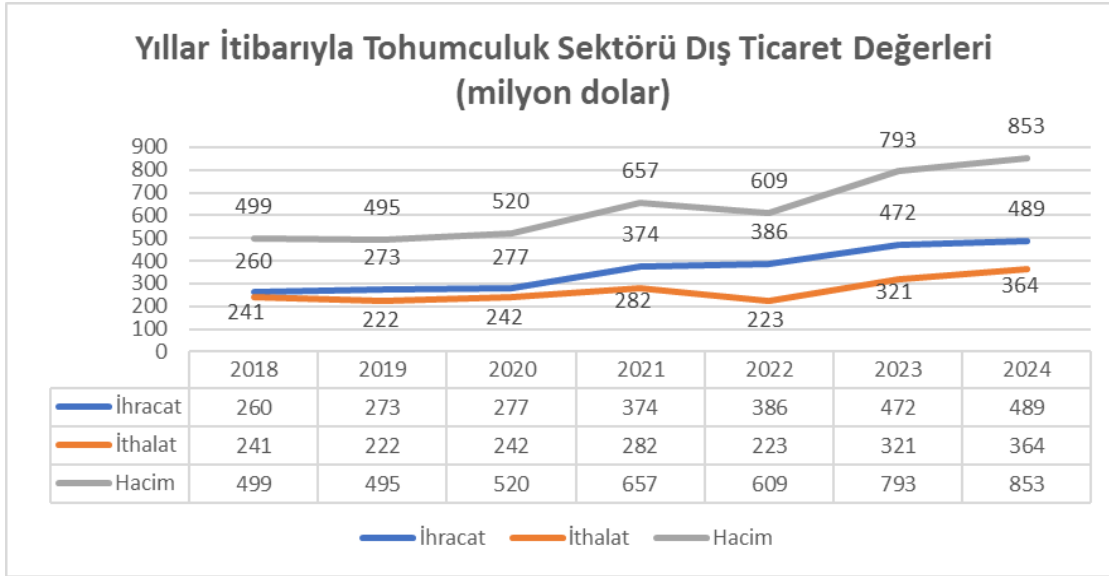
Grafik 7 de görüldüğü gibi süs bitkileri sektöründe de yıllar içinde ihracat gelişmiş ve 2018 yılında ithalattan fazla bir değere ulaşmıştır. Bu gelişme aynı şekilde sürmektedir ve 2024 yılında ihracat artmaya devam etmiş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı %169 olmuştur.

Grafik 7. Yıllar İtibarıyla Süs Bitkileri Sektöründe Toplam İthalat ve İhracat Değerleri (bin dolar)

Kaynak: TÜİK

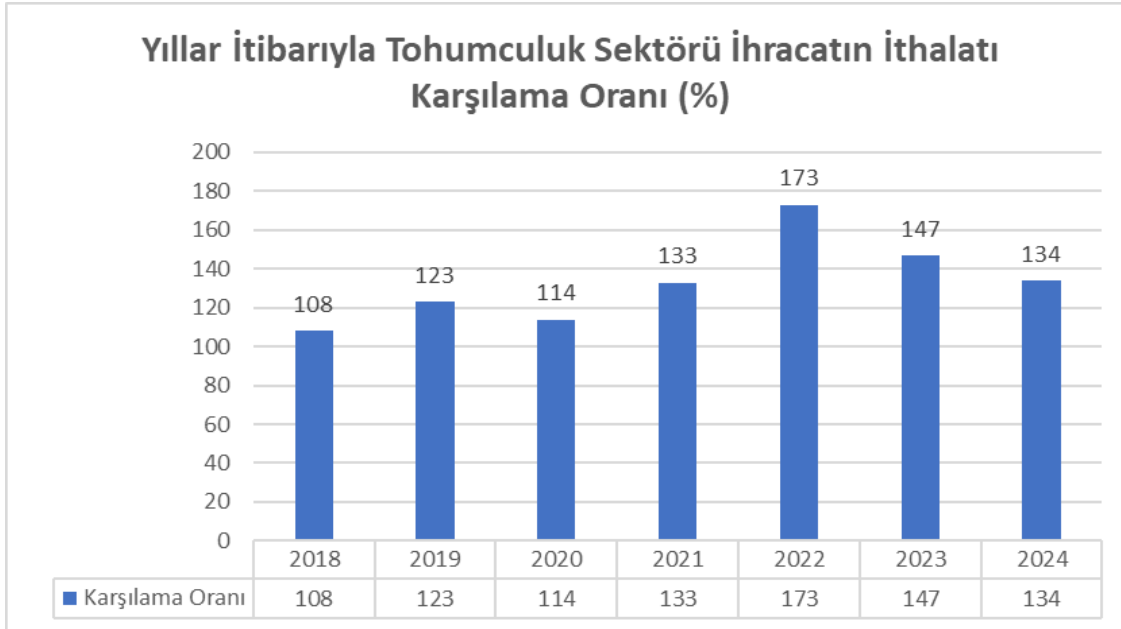
Grafik 8. Yıllar İtibarıyla Tohumculuk Sektörü Dış Ticaret Değerleri (milyon dolar)

Kaynak: BÜGEM

2018-2024 yılları arasında sektörün tümünün dış ticaret hacmi Grafik 8 de görülmektedir. 2024 yılında 489 milyon dolar ihracat, 364 milyon dolar ithalat gerçekleşmiş ve dış ticaret hacmi 853 milyon dolar olmuştur (Grafik 8).

Grafik 9. Yıllar İtibarıyla Tohumculuk Sektörü İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

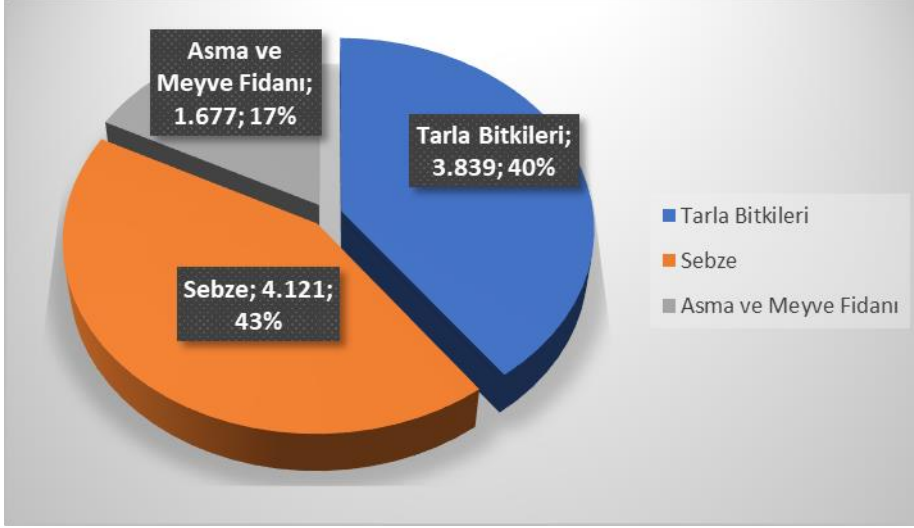
Kaynak: BÜGEM

Grafik 9 da görüleceği gibi tohum, fidan ve süs bitkileri sektörü birlikte değerlendirildiğinde ihracatın ithalatı karşılama oranı ihracat lehine gelişmiş ve ilk defa 2018 yılında ihracat lehine %108 olmuş, 2024 yılında ise %134 olarak gerçekleşmiştir.

3.3. eřit Sayıları

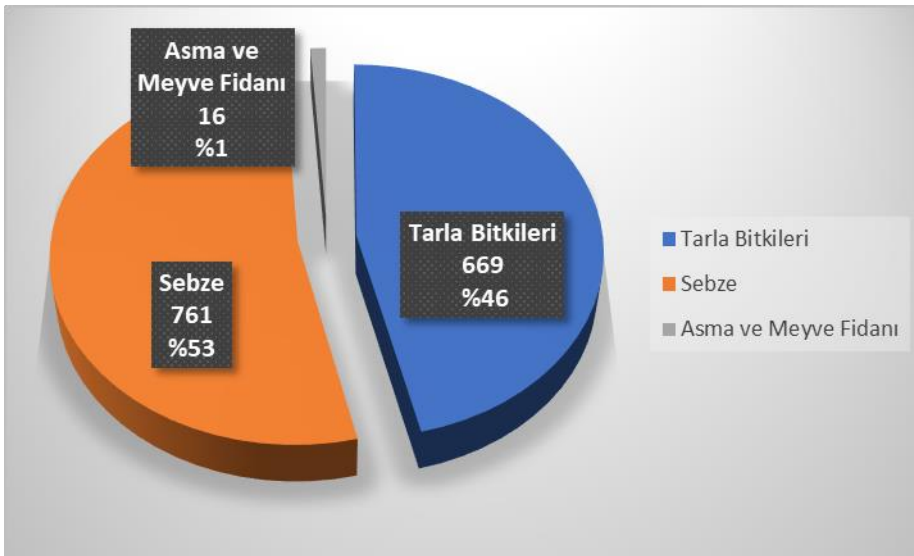
Ocak 2025 itibarıyla tarla bitkilerinde 3.839, sebzelerde 4.121, meyve ve asmada 1.677 çeşit olmak üzere toplam 9.637 tescilli çeşit sayısına ulaşılmıştır. Yine Ocak 2025 tarihi itibarıyla tarla bitkilerinde 669, sebzelerde 761, meyve ve asmada 16 olmak üzere toplam 1.446 üretim iznli çeşit vardır. Tescil ettirilen çeşit sayısı bakımından özel sektörün önemli bir ağırlığı vardır (Grafik 10).

Grafik 10. 2025 Ocak Ayı İtibarıyla Ürün Gruplarında Tescilli eřit Sayısı

Kaynak: TTSM

Grafik 11. 2025 Ocak Ayı İtibarıyla Üretim İzni Alan eřit Sayısı

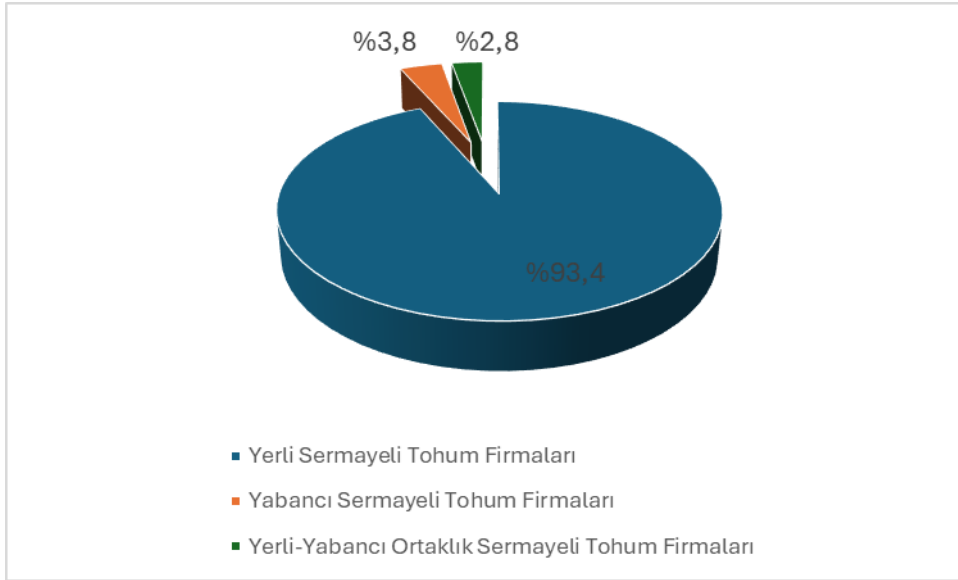

Kaynak: TTSM

3.4. Şirketlerin Sermaye Yapıları Ve Pazar Payları

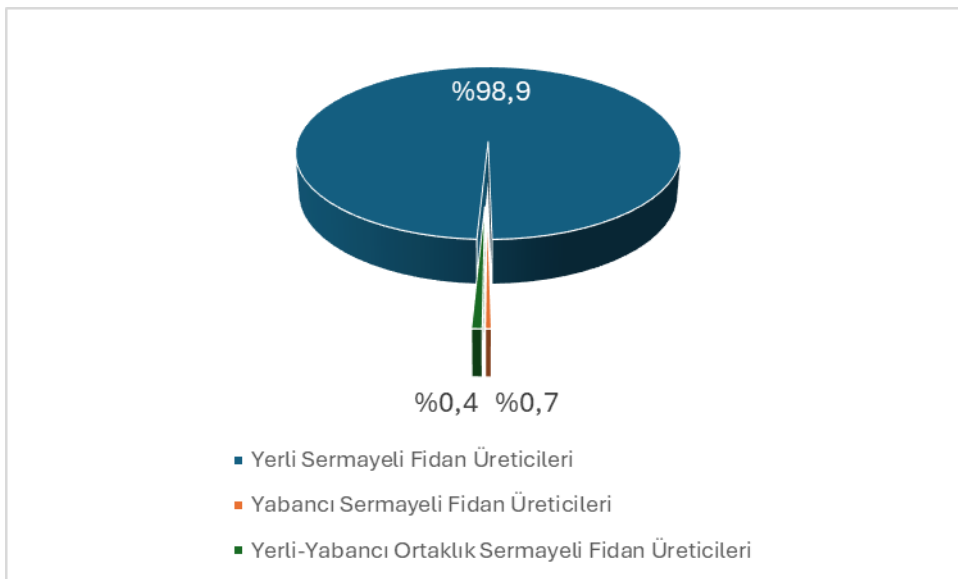
Sektörde faaliyet gösteren firmaların sermaye yapılarına göz atılacak olursa fide, fidan ve süs bitkilerinde faaliyet gösteren firmaların hemen hemen tamamı yerli sermaye veya çok az bir kısmı yerli-yabancı ortaklığı şeklindedir.

Grafik 12. Tohum Firmalarının Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı

Kaynak: TSÜAB

Şekil 14. Fidan Üreticilerinin Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı

Kaynak: FÜAB

3.5. AR- GE Durumu

Türkiye’de tarımsal AR-GE çalışmaları 1926 yılında “Buğday Araştırma İstasyonlarının” kuruluşu ile başlamıştır. 1926-1960 yılları arasında ağırlıklı olarak bitki yetiştirme teknikleri çalışılmış, 1963 yılında Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun’un çıkması ile çeşit kavramı önem kazanmaya başlamıştır. 1990 yılından sonra ise çeşit geliştirme çalışmaları hız kazanmış ve birçok türde yaygın olarak yetiştirilmekte olan çok sayıda çeşit geliştirilmiştir.

Türkiye’de kamu araştırmalarının büyük bölümü T.C. Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) bünyesindeki araştırma enstitüleri tarafından yürütülmektedir. Ayrıca üniversitelerin araştırma birimlerinde, çeşitli bitkisel araştırma konularında çalışmalar yürütülmektedir.

Özel sektör başlangıçta genellikle tohumluk ithal ederken veya kısmen kamu çeşitlerinin üretimini yaparken, sonraki yıllarda özel sektör tarımsal araştırma kuruluş yetkisine sahip bazı şirketler kendi ıslah programlarını oluşturup kendi çeşitlerini geliştirmiş, aynı zamanda Bakanlığın uyguladığı politikalarla kendi geliştirdikleri veya enstitülerde geliştirilen hibrit ve hibrit olmayan çeşitlerin üretimine yönelmiştir.

Tohumculuk sektörünün en önemli ihtiyacı, yeterli AR-GE çalışmalarının yapılabilmesi ve üretilen bilgi ve teknolojinin sektör tarafından kullanılabilmesidir. Ancak sektörde AR-GE’nin içinde bulunduğu bazı darboğazlar vardır.

Kamuda ve özel sektörde AR-GE çalışmalarını yürütecek personel nitelik ve nicelik bakımından yetersizdir. Özel sektörün AR-GE çalışmalarında yer alan elemanların bilgi birikiminin geliştirilmesinde kamudan faydalanma oranı düşük seviyededir.

AR-GE çalışmaları yüksek teknik bilgi, personel, ekipman, finans ve sabır isteyen, uzun süreli ve riskli bir iştir. Çalışmalarda geri dönüşümün de uzun zaman alması, özel sektörün bu konuya yeteri kadar yatırım yapmamasına neden olmakta ve AR-GE birimleri oluşturulamamaktadır.

Özel sektör firmaları AR-GE için yeterli maddi kaynağa ve sermaye birikimine sahip olmayıp AR-GE yapan kamu kurumlarının da kaynakları sınırlıdır. Özel sektöre verilen AR-GE kredi ve finans desteği yetersizdir ve kullandırma süreleri de AR-GE’nin tabiatına uygun olacak şekilde uzun süreli değildir.

AR-GE yapan Bakanlık-üniversite-özel sektör-sanayiciler ve kullanıcılar arasında iletişim de yetersizdir. Ülkemiz AR-GE çalışmaları çok disiplinli yaklaşımdan uzaktır ve ortak proje üretme, bilgi paylaşımı ve kaynakların birlikte kullanımında eksiklik vardır.

Tohumculukta istenen seviyeye ulaşılması için AR-GE nin çok ciddi şekilde ele alınması, planlanması ve desteklenmesi gerekmektedir.

3.6. Yapısal ve Kurumsal Organizasyon

3.6.1. Örgütlenme

2006 yılında 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile; tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmek amacıyla birlikler oluşturulmuştur.

3.6.2. Alt Birlikler

Alt birlikler, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile sektörde faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler arasında mesleki dayanışma sağlayarak mesleki faaliyetleri kolaylaştırmak, tohumculuk faaliyetinde bulunanların ekonomik ve sosyal haklarının korunmasını sağlamak ve mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek amacıyla *bitki ıslahçıları (bisab)*, *fıdan üreticileri (füab)*, *fide üreticileri (fidebirlik)*, *süs bitkileri üreticileri (süsbir)*, *tohum dağıtıcıları (todab)*, *tohum sanayicileri ve üreticileri (tsüab)* ile *tohum yetiştiricileri (tyab)* tarafından kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Bugün itibarıyla alt birlik üyelerinin toplam sayısı 82.937 civarındadır.

3.6.3. Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTOB)

Türkiye Tohumcular Birliği; alt birlikler arasındaki iş birliği ve dayanışmayı temin etmek, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile sektörde faaliyet gösterenler arasında mesleki dayanışma sağlamak ve mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek amacıyla alt birliklerce kurulan, tüzel kişiliğe sahip, kamu kurumu niteliğinde meslek üst kuruluşudur. Birliğin kuruluşundan sonra alt birlikler, Birliğe üye olmak zorundadır.

Birlikler üyelerinden gelen sorunları, değerlendirip, analiz edip çözüm önerileri geliştirerek bunları Bakanlığa ve ilgili mercilere sunarlar ve bu suretle düzeltici ve önleyici faaliyetlerin başlamasını sağlayıp sorunun büyümeden çözümüne büyük katkı sağlarlar.

4. YAPILMASI GEREKENLER

4.1. Kamudan Beklenenler

4.1.1. Mevzuat Konusunda Yapılması Gerekenler

5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2006 yılından bu yana geçen süre içinde, Kanun'da değişmesi gereken hususlar konusunda uygulamadaki zorluk ve pratiklerden gelen önemli bir veri birikimi oluşmuştur. Bu birikimin ışığı altında bazı değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Kanun'un 12.maddesi 1. Fıkrası a) ve f) bentleri ile 3. Fıkrasında düzenlenen fiiller için Kanun'da öngörülen 5 yıl süreli faaliyetten men yaptırımının Anayasanın orantılılık ilkesine aykırı olması ve tohumculuk sektörünün lokomotifleri olan üretici işletmelerin istihdam kapasitesi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle kaldırılması uygun olacaktır. Bunun yerine para cezalarının konulması ve tekrarlanan durumlarda daha da ağır para cezaları uygulanmalıdır.

Yönetim Kurullarının daha iyi hizmet vermesine imkân tanıyacağından Birlik seçimlerinin 2 yılda bir yerine 4 yılda bir yapılmasında fayda görülmektedir.

Kanun'un 24. maddesinde belirtilen %0,3 komisyonun toplanmasında yaşanan güçlükler, yanlış verilen beyanlar ve denetimdeki eksiklikler dikkate alınarak bu oran %0,1 olarak değiştirilmiştir, ancak Birliklerin bu konuda üyelerin bilançolarını inceleyebilmelerine ve gerekirse vergi dairelerinden bilgi talep edebilmelerine imkân tanıyacak düzenlemenin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Üyelikten çıkarma ve çıkma konusu tereddütlere mahal vermeyecek şekilde düzenlenmelidir.

Aynı şekilde ikincil mevzuatlarında gözden geçirilip günün şartlarına göre güncellenmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği öncelikle ele alınarak günün şartlarında uygun hale getirilmelidir. Bu çalışmaların en kısa zamanda yapılmasında fayda vardır.

Bunun yanında sektörle ilgili 5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu ve 5746 Sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun gibi bazı kanunlarda da sektör lehine bazı değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

4.1.2. İhtiyaç ve Destekleme Talepleri

Tohumculuk sektörünün en önemli ihtiyacı, yeteri kadar araştırma-geliştirme çalışmalarının yapılabilmesi ve üretilen bilgi ve teknolojinin üretici tarafından kullanılabilmesidir. Bu kapsamda en önemli konu ise çeşit geliştirmedir. Çeşit geliştirmede amaç ise yüksek verimli, kaliteli, biyotik ve abiyotik stres şartlarına dayanıklı, iç ve dış pazardaki tüketici taleplerine uygun çeşitler geliştirip tescil ettirmektir. Ancak bu faaliyet önemli olduğu kadar da zor, büyük yatırım gerektiren ve uzun zaman alan bir faaliyettir. Bu nedenle öncelikle çeşit geliştirme çalışmaları olmak üzere AR-GE faaliyetleri desteklenmelidir.

Özel sektör tarımsal araştırma kuruluşlarında çalışan araştırmacıların yurt içi ve yurt dışı eğitimlerine devletin destek sağlaması önemlidir.

Özel şirketlerin bitki ıslahı ve çeşit geliştirme ile ilgili AR-GE altyapısı (laboratuvar, araştırma istasyonu, tesis, alet-ekipman vb.) kurmaları hususunda hibe ve düşük maliyetli kredi şeklinde kamu desteği sağlanmalıdır.

Bitki ıslah çalışmaları sonucu Türkiye’de geliştirilen yeni bitki çeşitlerinin tescili ve üretim izinleri için alınacak ücretler en az yarı yarıya düşürülmeli ve bu çeşitlerin tohumluklarının ihracat mevzuatında gerekli değişiklikler yapılmalı ve ihracata mali yönden destek sağlanmalıdır.

Fidancılıkta ön temel, temel ve sertifikalı üretim materyaline, sertifikalı ve standart fidan üretimine destek verilmelidir.

Fide üreticilerinin desteklenmesi noktasında, aşılı fide üretimine, bu kapsamda tesis ve donanım ve kayıt dışılığın önlenmesi için aşısız fideye de destek verilmelidir.

Süs bitkileri üreticilerinin desteklenmesi kapsamında ise kamu elinde kullanılmayan ve nitelikli arazilerin uzun dönem kiralamarla süs bitkileri üreticilerine tahsis edilmelidir. Sektörün en büyük alıcısı konumunda belediyelerin yerli üretimden yana tercih kullanmaları sektöre farklı bir ivme kazandıracaktır.

KOBİ desteklerinden tohumluk bayilerinin de istifade etmesi ve kümeleşme oluşturanlara tohumluk ambarı vb. yapılmasında kredi veya hibe verilmesi sağlanmalıdır.

TAGEM tarafından geliştirilen hat ve yarı yol materyalinin, sektör kullanımına sunulmasındaki şartlar sektör lehine yapıcı ve teşvik edici olmalıdır.

Özel sektör AR-GE faaliyetlerinin özendirilmesi amacıyla, tohumculuk AR-GE desteklerinde proje hazırlama, uygulama ve bilgiye ulaşım gibi konularda pozitif bir ayrımcılığa gidilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Tohum yetiştiricilerine tohumluk yetiştirme amaçlı almış olduğu sertifikalı tohumluğa verilecek olan destek, çiftçilere verilen sertifikalı tohumluk kullanım desteğinden %100 oranında daha fazla verilebilir veya yetiştiricinin elde etmiş olduğu sertifikalı tohum olacak ürüne çiftçiye verilen destekten %50 oranında daha fazlasının verilmesi şeklinde destek verilmelidir.

4.1.3. Problemler ve Çözümler

KDV oranlarındaki farklılıklar giderilmeli ve tüm tohumluklarda (süs bitkileri dahil) %1 olarak uygulanmalıdır.

Tarımsal krediye erişimde de birtakım problemler yaşanmaktadır. Tohumculuk sektörü ağırlıklı olarak T.C. Ziraat Bankası tarafından, “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince (TKK) Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli (Sıfır Faizli) Yatırım ve İşletme Kredisi” imkânlarından faydalanmaktadır.

Bu kredilerin kredilerinin vadesi 10 yıla çıkarılmalı, teminat şartları hafifletilmeli ve ihracata bağlı üretimlerin finanse edilmesi gerekmektedir.

Dış ticaret odaklı kredileri kullanmada finansman çeşitlerinin elverişsiz ve pahalı olması, yüksek komisyon ve faiz oranları, krediye ulaşım ve kullanım şartlarının zorluğu, bankacılık sektörünün yenilikçi/ yaratıcı finansal çözümler üretmemesi ve tahsil edilemeyen ihracat alacakları gibi sorunlar çözümlenmelidir.

Tohumculuk sektörü, emek yoğun bir sektör olup tohumluk üretiminin yanı sıra inşaat, nakliye, plastik, ambalaj, etiketleme gibi sektörleri de desteklemekte ve bu geniş yelpazeyle önemli ölçüde istihdam sağlamaktadır. Oldukça yoğun rekabetin yaşandığı sektörde işletmelerin devamı, modernizasyonu, geleceğe dönük yatırımlarla büyüebilmeleri ve uluslararası alanda rekabet avantajı elde edebilmeleri önemli oranda finans gerektirmektedir. Bunun da ancak devlet destekli tarımsal kredilerden sağlanabileceği açıktır. Sübvansiyonlu kredilerin Halkbank ve Vakıfbank gibi diğer kamu bankalarından da kullandırılması ile rekabet ortamının oluşması ve rekabetin getirdiği iyileşmenin uygulamaya yansması sağlanmalıdır.

Sonuç olarak sektörün finans ihtiyacının çözümünde sektöre uygun modellerin ve uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

5553 Sayılı Tohumculuk Kanununun alt birliklerle ilgili 5. bölümünün, üyelikle ilgili olan 17. maddesinde “Tohumculukla ilgili faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler, faaliyet konuları ile ilgili alt birliğe üye olmak zorundadır” ifadesi yer almaktadır. Buna rağmen birliklerimize üye olmadan faaliyet yürütenlerin olduğu görülmektedir. Bakanlık İl Müdürlüklerince bu durum daha yakından takip edilmeli ve önlenmelidir. Ayrıca her türlü kamu alımlarında ve desteklemelerde alt birlik üyeliği aranması şart olmalıdır.

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığınca döner sermaye ücretleri her yıl düzenli bir şekilde artırılmaktadır. Ülkemiz tarımı için stratejik bir girdi olan tohumluğun üretimine, ithaline veya ihracına ilişkin iş ve işlemlerden alınan ve her yıl artarak devam eden ücretlerin fazlalığı tohumculukta maliyeti arttıran temel unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu durumun gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Tohumculukla doğrudan ilgisi ve konu uzmanı olmayan, yeterli bilgisi de bulunmayan birtakım kişilerin bilmeden veya kasıtlı olarak doğru olmayan, bilimsellikten uzak bilgiler açıkladıkları ve bazı iddialar öne sürdükleri görülmektedir. Bu durum kamuoyunda bilgi kirliliğine ve kafa karışıklığına sebep olmakta ve sektörün yakaladığı ivmeyi olumsuz olarak etkilemektedir. Sektör olarak bu konu

yakından takip edilmekte, gerekli düzeltme ve tekzipler yapılmaktadır. Ancak tohumculukla ilgili kamuoyu oluşturulması ve bilgi kirliliğinin önlenmesi konusunda Bakanlığın desteği önemlidir. Bakanlığın bu konuda sektörle birlikte çalışması ve her platformda bu desteğin verilmesi sektörü daha da güçlendirecek ve yakalanan ivmenin artarak sürdürülebilmesine katkıda bulunacak, aynı zamanda kamuoyunun da bu konuda tereddütleri giderilmiş olacaktır. Bu şekilde milli tohumculuk kavramı kamuoyu tarafından daha kolay sahiplenilecektir.

4.2. Özel Sektörün Yapması Gerekenler

Bütün bu uygulamada karşılaşılan dar boğazlar, problemler ve ihtiyaçlarla birlikte sektörün de yapması gereken birtakım iş ve işlemler, alınması gereken önlem ve sorumluluklar vardır.

4.2.1. Yönetişim

Sektöre daha iyi hizmet verebilmek adına birliklerin kurumsal yapı ve kapasitenin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla 5 yıl için hazırlanan stratejik plan uygulanmaktadır. Bu kapsamda; birlik bünyelerinde ihtiyaç olan uzmanlık alanlarında (teknik, hukuk, dış ticaret, pazarlama, bilişim vb.) birimler oluşturulacak ve buna uygun personel istihdamı sağlanacak, sektör paydaşları arasında bilgi paylaşımı, iletişim ve iş birliğinin artırılması için çalışılacak ve sektöre yönelik bilgi kirliliğinin önlenmesi ile tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

4.2.2. AR-GE ve Yenilikçilik

Sektörün gelişmesinde en önemli gücün AR-GE olduğu bilinciyle hareket edilecektir. Bu kapsamda; dünyada ve ülkemizde sektördeki bilim ve teknolojik gelişmeler takip edilerek üyeler sürekli bilgilendirilecek, AR-GE çalışmalarının artması için destek verilecek, bu alandaki altyapının güçlendirilmesi için çalışılacak ve yerli gen kaynaklarından bitki ıslah programlarının oluşturulması ve çeşit geliştirmede faydalanılması konularında çalışmalar yapılacaktır.

4.2.3. Rekabetçilik

Sektörün rekabet gücünün arttırılabilmesi için çaba gösterilecektir. Bir taraftan üretim maliyetlerinin azaltılabilmesi için gerekli çalışmalar yapılırken diğer taraftan da ihracat imkânlarının arttırılması için çalışılacaktır.

Türkiye tohumculuğunun uluslararası düzeyde rekabet edebilmesi ancak bu rekabette var olabilecek kendi çeşitlerini ve markalarını üretmesiyle mümkün olabilecektir. Sektörün kendi çeşit ve markalarını üretebilmesi için gerekli olan insan kaynağı, altyapı ve finans gücünü arttırabilecek tedbirler alınacaktır.

4.2.4. Kayıt Dışılık ile Mücadele

Yapılacak mevzuat düzenlemeleri ile etkin piyasa denetiminin yapılması, bu denetimlerde birlik veya ilgili alt birlik yetkililerinin yer almasının sağlanması için çalışma yapılacaktır.

Piyasada üretim ve satış yapan, ilgili alt birliklere üye olan üreticilerin etik kurallara uymaları için gerekli tedbirlerin alınması yönünde çaba sarf edilecektir.

Haksız rekabetin önlenmesi, tarımsal üretimin artırılması, çiftçi/tohumluk kullanıcısının korunması amacıyla kaliteli, ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arı, tohumluk standartlarına uygun tohumlukların üretimi, satışı konularında ve kayıt dışılıkla mücadele için her türlü çaba gösterilecektir.

5. HEDEFLER

Tohum, artan dünya nüfusunun besin ihtiyacının karşılanması için bitkisel üretimde verim ve kalitede temel girdilerden biri olması ve gıda zincirinin önemli halkalarından biri olmasından dolayı ticari olmaktan daha da öte stratejik bir önem kazanmıştır. Bu öneme binaen tohumculuk sektörü gerek dünya ölçeğinde gerekse ülkemizde gelişmesini sürdürmek zorundadır.

Bu gelişimi sağlayacak önemli faktörlerin başında, küresel anlamda gelişme eğilimini dikkate almak suretiyle, ülkelerin kendi şartlarına uyan milli politikaların belirlenmesi gelmektedir.

Ülkemiz tohumculuk politikaları da bu yönde ilerlemekte ve gerek kamu gerekse özel sektör bağlamında belirlenen hedefler doğrultusunda hazırlanmaktadır.

Sektördeki bu olumlu ivmenin, kamunun da büyük destek ve pozitif ayrımcılığı ile birlikte daha da artacağı, sektörün kendi çeşit ve markalarını üretebilmesi için gerekli olan insan kaynağı, altyapı ve finans gücünü artıracak tedbirlerin belli bir program dahilinde alınması beklenmektedir.

Gıda Güvenilirliğini Ön Planda Tutan, Sürdürülebilir ve Uluslararası Düzeyde Rekabetçi Bir Tohumculuk Sektörü vizyonuna ulaşabilmek açısından bugünden itibaren en kısa zamanda kendine yeten bir sistem oluşturulması gerekmektedir. Bunun için konunun milli savunma mantığı ile ele alınması gerekmektedir.

Şu anda Türkiye dünya tohum ticaretinde 10. sırada yer almaktadır. Hedefimiz önümüzdeki yıllarda bu sıralamada en üst sıralarda yer almaktır.

6. YENİ YAKLAŞIMLAR

Özellikle bu salgın sürecinden edinilen tecrübe ile birlikte, bugüne kadar dile getirilen birtakım problem ve taleplerin dışında bazı farklı yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu yaklaşımlar aşağıda özetlenmiştir.

➤ **AR-GE için ek kaynak yaratılmalıdır.**

Toplam tarımsal desteklerin belli bir dilimi AR-GE faaliyetlerinde bulunan özel sektör ve kamu kuruluşlarının özellikle bitki ıslahı çalışmalarına kaynak olarak aktarılmalıdır. Bununla birlikte tarımsal ürün ithalatından ayrılacak belli bir komisyonun AR-GE için ayrılması düşünülmelidir.

➤ **Özel sektör araştırma kuruluşları denetlenmelidir.**

Türk tohumculuğunun dünyada söz sahibi olabilmesi ve ihracat imkanlarının geliştirebilmesi için kendi çeşitlerini geliştirmekten başka şans yoktur.

Tarım ve Orman Bakanlığından özel sektör tarımsal araştırma kuruluşu yetkisi alan firma sayısı Haziran 2025 itibarıyla 284 tür. Bu firmalardan araştırma ve çeşit geliştirme faaliyeti yürütenlerin sayısı çok düşüktür.

Bu anlamda araştırmacı kuruluş yetkisi verilme kriterlerinin biraz daha geliştirilmesi ve bu yetkiyi alan firmaların iyi denetlenmesi faydalı olacaktır. Bu denetlemelerde kuruluşun ıslah programları, yaptığı ıslah çalışmaları, geliştirdiği materyal ve çeşitler, istihdam ettiği ıslahçı sayısı ve niteliği gibi kriterler ön planda tutulmalı ve kriterleri karşılamayan firmalardan yetkinin geri alınması söz konusu olmalıdır. Kaynakların ve desteklerin buna göre tahsis edilmesi çok daha verimli olacaktır.

➤ **Yerli çeşit ve tohumluk teknolojisi geliştirecek yerli sermayeli firmalarımızın AR-GE çalışmaları desteklenmelidir.**

AR-GE için ihtiyaç olan yeterli alt yapı ve parasal kaynakların yanında yeterli sayıda ve kalitede insan kaynağının temin edilmesi gerekmektedir. İnsana yapılacak yatırım bu alandaki başarının temel kaynağı olacaktır.

AR-GE çalışmalarında etkinliğin artırılması için araştırma kurumları, üniversiteler ve kullanıcılar arasında iyi bir iş-birliği geliştirilmelidir. Belli kapasitedeki üniversiteler, araştırma enstitüleri ve özel sektör kuruluşlarının bir protokol kapsamında insan kaynağı ve altyapının ortak kullanımı noktasında örnek bir iş birliği sergilemesi sağlanmalıdır.

Özel sektör kuruluşlarının birleşme şeklinde en azından AR-GE konusundaki güçlerini bir araya getirmesi teşvik edilmelidir.

Sanayi Bakanlığının faydalı buluş ve patentlere verdiği desteğin tescil olan çeşitlere de verilmesi sağlanmalıdır.

➤ **Gen kaynaklarımızın özel sektör tarafından daha verimli kullanılabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.**

Özel şirketlerin yeterli genetik kaynağa sahip olmamaları bitki ıslahı ve çeşit geliştirme faaliyetlerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu sebeple, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı gen ve tohum bankalarının yönetilmesi ve işletilmesinde özel sektör taleplerinin doğru bir şekilde dile getirilebilmesi açısından özel kesimin rol ve görev almasına imkân tanıyacak bir düzenleme yapılmalıdır. Bu amaçla, Türkiye Bitki Gen Kaynakları Yönetim Kurulu oluşturulmalı ve bu Kurulda sektör yeterli şekilde temsil edilmelidir.

➤ **Kamu araştırma enstitüleri çeşit yerine materyal geliştirmeye yönlendirilmelidir.**

Kamu araştırma enstitüleri özellikle Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun'unun çıkarılmasından sonra çeşit geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir. Bu bir açıdan olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak ağırlıklı olarak iki konuda olumsuzluğa yol açmıştır;

- Enstitüler, çeşit geliştirme konusunda özel sektöre rakip olmaktadır. Bu durum özel sektörün yakaladığı ivmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

- Kamudaki ıslahçıların gerek kendi arasında ve gerekse özel sektörle arasında iş birliği, materyal ve bilgi paylaşımı olumsuz etkilenmektedir.

Bu nedenle TAGEM enstitüleri ülke için stratejik öneme sahip türler dışında çeşit yerine materyal geliştirmeye yönlendirmelidir.

➤ **Çeşit ıslahı bakımından yeterli olmadığımız türlere özel destek verilmelidir.**

Mısır, ayçiçeği, patates, pamuk ve şeker pancarında kamu ve yerli firmalar tarafından geliştirilen çeşit sayıları bazı türlerde az veya yoktur. Bu çeşitlerin yabancı firma çeşitleri ile rekabet edebilecek verim ve kaliteye sahip oldukları da pek söylenemez. Bunların pazar payları ise %5-10 seviyelerindedir. Bu durum sürdürülebilir bir durum değildir.

Bu türlerde yabancı firma çeşitleri ile rekabet edebilecek yerli çeşitlerin geliştirilmesi şarttır. Bu konuda kamunun organizasyonunda özel ekipler oluşturulmalı, ihtiyaçlar belirlenmeli ve destek mekanizmaları geliştirilmelidir.

➤ **Biyoteknolojide son teknolojilere sahip olunmalıdır.**

Bitki ıslahında kullanılan biyoteknolojik yöntemlerdeki gelişmelerin takip edilerek her türlü senaryoya hazırlıklı olabilmek için tedbirlerin alınması gerekmektedir. Yine kamu organizasyonunda özel ekipler oluşturularak bu alandaki son teknolojilere sahip olunmalıdır.

➤ **TÜBİTAK tohumculuk konusunda ayrı bir program açmalıdır.**

TÜBİTAK tohumculuk konusunda ayrı bir program oluşturmalı, tohumculuk projelerine ve yerli sermayeli firmaların AR-GE faaliyetlerine daha fazla destek sağlamalıdır.

➤ **Yerli sermayeli firmalar tarafından geliştirilen çeşitlere ve tohumluklarına daha çok destek verilmelidir.**

Yerli sermayeli şirketler tarafından geliştirilen yeni bitki çeşitlerinin tescili ve üretim izinleri için alınacak ücretler en azından belli bir süre için kaldırılabilir veya yarı yarıya düşürülebilir.

Ülkemizde geliştirilmiş yerli çeşitlerin piyasaya yayılması konusunda devlet destek sağlamalı ve yerli çeşit kullanımı özendirilmelidir.

Yerli sermayeli firmalar tarafından geliştirilen çeşitler için diğer tohumluklara göre daha yüksek bir üretim ve kullanım desteği verilmesi bu firmaların desteklenmesi açısından önemlidir.

Kamu alımlarında birlik üyeliği ve yerli üretim şartı aranmalı, alımlar üreticiden yapılmalıdır.

Kamu araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından yurt içinde ıslah edilerek tescil edilen çeşitlerin yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumunu kullanarak ekim/dikim yapan çiftçilere destek ödeneceği gibi Özel Sektör Tarımsal Araştırma Kuruluşları tarafından yurt içinde ıslah edilerek tescil ettirilen çeşitlerin yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumluklarının kullanarak ekim/dikim yapan çiftçilerde destekleme ödemesinden faydalanmalıdır.

➤ **Girdi fiyatları üzerinden sektöre destek verilmelidir.**

Tarımsal girdi temini, özellikle kimyasal gübre ve ham maddesi, büyük oranda ithalata bağımlıdır ve maliyeti tamamen kontrolümüz dışındadır. Bu sektörlerin dışa bağımlı yapısı nedeniyle, petrol fiyatları ve döviz kuru gibi dışsal ekonomik değişkenlerdeki istikrarsızlıklar anında sektöre yansımaktadır.

Tohumluk tarımın stratejik bir girdisi olmakla birlikte kendisi de bir tarım ürünüdür. Üretim maliyetlerine ek olarak bir de tohumluk üretimi için maliyet söz konusudur.

Bu şartlar altında kârlı bir üretim yapma imkânı son derece sınırlıdır. Daha da önemlisi bu şartlarda yapılan üretimin rekabet gücünden söz etmek imkânsız hale gelmektedir. Bu nedenle tarımsal üretimin, dolayısıyla tohumculuğun desteklenmesi kaçınılmazdır.

Tohumluk üretici belgesi olanlara (birlik üyelerine) mazot, gübre ve zirai mücadele ilaçlarının indirimli verilebilmesini sağlayacak bir sistem oluşturulmalıdır.

➤ **Finansman ve desteklemeler çeşitlendirilmeli, iyileştirilmeli ve öncelikli olarak yerli sermayeli ve kendi öz sermayesi ile yatırım yapan firmalar ile yarım kalmış yatırımlara verilmelidir.**

Çeşit geliştirme çalışmaları için hibe ve uzun vadeli (15-20 yıl) kredi imkânları sağlanmalıdır.

TAGEM ve TÜBİTAK-TEYDEB destekleri çerçevesinde desteklenen bitki ıslahı ve çeşit geliştirme projelerinin süresi 3 yılla sınırlandırılmamalı, bitki ıslahının daha uzun sürelerle ihtiyaç duyduğu gerçeğinden hareketle destekleme daha uzun yıllara yayılmalıdır.

Bu tür desteklerde önceliğin yerli sermayeli ve kendi öz sermayesi ile yatırım yapan firmalara verilmesi yerli tohumculuğumuz açısından önemlidir. Bu yapılırken de yine önceliğin yarım kalmış yatırımlara "rehabilitasyon desteği" olarak verilmesinde fayda vardır. Bu şekilde sektörde yıllardır yatırım yapan ve çalışan firmalar aleyhine haksız rekabet oluşturulmamış ve onların şevki kırılmamış olacaktır.

➤ **Tohumculuk destekleri 5553 sayılı kanunun gereği olarak bitkisel üretim desteklerinden ayrı olarak düzenlenmeli ve uzun yıllara sari olmalıdır.**

5553 sayılı kanununda destekleme usul ve esaslarının Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenleneceği belirtilmesine rağmen bu desteklemelerle ilgili usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığının yayımladığı Bitkisel Üretime Destek kararnamesi içinde yer almaktadır.

5553 sayılı Kanunun 5. Maddesinin 4. paragrafında “Tohumculuk sektörü, yurt içinde yatırım yapmak kaydıyla, Avrupa Birliği standartlarında ve uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesi amacıyla Bakanlıkça belirlenecek teşvik ve desteklerden yararlandırılır. Destekleme usul ve esasları Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenlenir” denmektedir.

Bu madde dayanak gösterilerek ssertifikalı tohum üretimi bitkisel üretimden ayrı tutulmalı ve tohumculuk destekleri ayrı bir tebliğ ile düzenlenmelidir.

➤ **Sektörün KOSGEB AR-GE desteklerinden daha fazla faydalanması sağlanmalıdır.**

Ayrıca KOSGEB ve TEYDEB gibi bazı kamu kaynaklarından tohumculuk kuruluşlarına sağlanması mümkün olan destek tipleri esas olarak, bitki ıslahı ve çeşit geliştirme faaliyetleriyle örtüşmemektedir. Bu sebeple özel tohumculuk şirketlerinin KOBİ kapsamına alınarak KOSGEB AR-GE desteklerinden yararlanması için gerekli uyarlamalar yapılmalıdır.

➤ **Özel sektörün uygun arazi ihtiyaçları kamu tarafından karşılanmalıdır.**

Özellikle münavebeli ekim sistemine ve izolasyon gereken fidan damızlıkları ve yabancı tozlanan bitki türlerinde tohum üretimine uygun olması nedeniyle tercih edilen TİGEM arazilerinde, yıllık kira ücretinin çok yüksek olması, kira ödendiği halde teminat alınması, sözleşmede yer alan gecikme

cezasının yasal faiz oranları ile kıyaslanamayacak derecede yüksek olması nedeniyle TİGEM arazilerini kiralamak cazip olmamaktadır.

Bu konuda başta TİGEM olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlarla sektörün ihtiyacına uygun şekilde protokoller yapılabilmelidir.

➤ **Tohumculukta ihtiyaç duyulacak girdileri yerelde üretecek yerli sermayeli firmalar desteklenmelidir.**

Tohumculuğa ve bitki ıslahına özgü kaplama maddesi, iklimlendirme, çimlendirme odası vs. gibi girdileri ülkede üreten yerli sermayeli firmalarında ayrıca sektöre verilen destekler kapsamına alınması milli tohumculuk kavramını güçlendirecektir.

➤ **Sertifikalı tohumluk üretimi ve kalitesi artırılmalıdır.**

Sertifikalı tohumluk kullanımında tohumluğun her yıl yenilenmesi esas alınmalıdır. Tohumculuk sektörünün altyapı ve kapasitesi, talebe bağlı olarak, birçok türde yeterli üretim yapabilecek durumdadır. Bu nedenle sertifikalı tohumluk üretimini artırmak için altyapı ve kapasite artırımından ziyade, sertifikalı tohumluk kullanımının artırılması, daha fazla desteklenmesi ve ödemelerin zamanında yapılması önem taşımaktadır.

Sertifikalı tohumluğun üretimi kadar tanıtımı ve çiftçilerin bu konuda bilinçlendirilmeleri ile sertifikalı tohumluk kullanımının özendirilmesi ve bu konuda sektörle birlikte çiftçi eğitimlerinin yapılması önemlidir. Bu hususta, kamu kanalıyla yapılacak çiftçi eğitimi ve yayım çalışmalarında bir nevi kampanya şeklinde bu konuya ağırlık verilmesinin de çok büyük faydalar sağlayacağı düşünülmektedir.

➤ **Tohumluk ihracatı geliştirilmelidir.**

Tohumculuk sektörüne ihracatta her türlü mali kısıtlamalar kaldırılmalı ve ihracat desteği verilebilmesi için mekanizma oluşturulmalıdır.

Resmi yollardan bu iş ve işlemler tamamlanırken, özel sektörde ilgili Bakanlıkların uzman ve veri desteği ile ihracatta potansiyel ülke değerlendirmelerinin ve tohumluk ihtiyaç ve pazar durumlarının güncel olarak üyeler ile paylaşılması amacıyla “**Dış Ticaret Birimi**” gibi bir oluşumu hayata geçirmelidir.

➤ **Türk Cumhuriyetlerine dönük bir program hazırlanmalıdır.**

Tohumculuk sektörünün şu an itibarıyla en kolay ulaşabileceği dış pazar Türk Cumhuriyetleri coğrafyasıdır. Bu coğrafyada tohumculuğun geliştirilmesi ve karşılıklı olarak faydalanılması ilkesi doğrultusunda çalışmak gerekmektedir.

Bu ülkelerde tohumculuk mevzuatının dünya ile uyumlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Öncelikle bu çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bu ülkelerde girdi maliyetlerinin daha ucuz olması ve bazı türlerde ülkemizde izolasyon mesafesine uygun arazi bulma güçlüğü nedeniyle özel sektörün bu ülkelerde tohum üretebilecek alt yapının geliştirilebilmesi gerekmektedir.

Bu amaçla en kısa sürede bir program yapılmalı, karşılıklı ikili anlaşmalar yapılarak daha fazla geç kalınmadan bu ülkelerde faaliyete başlanılmalıdır.

➤ **Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü özerk yapıya kavuşturulmalıdır.**

Çeşit tescili, sertifikasyon ve bitki ıslahçı hakları konularında T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı adına tam yetkilendirilmiş bu müdürlüğün Türk Patent Enstitüsü gibi özerk bir yapıya kavuşturulması faydalı olacaktır.